

УДК 378.147:371.133

Любов Іванова, доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичної реабілітації
Людмила Сущенко, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри фізичної реабілітації
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, м. Київ

СУЧАСНА ПАРАДИГМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

У статті автори відмічають високу значущість як для психоемоційного благополуччя й успішності адаптації в соціумі, так і для професійного становлення майбутніх фахівців з фізичної реабілітації розвитку експресивних, гностичних, дидактичних, академічних, творчих, організаційних, перцептивних, конструктивних, психомоторних, комунікативних та авторитарних здібностей та вважають за необхідне приділяти відповідну увагу їх формуванню у процесі організації навчальної діяльності студентів у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: формування здібностей, майбутні фахівці з фізичної реабілітації, сучасна парадигма, вища фізкультурна освіта.

Літ. 9.

Любовь Иванова, доктор педагогических наук, профессор кафедры физической реабилитации
Людмила Сущенко, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой физической реабилитации
Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова, г. Киев

СОВРЕМЕННАЯ ПАРАДИГМА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ФИЗИЧЕСКОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ

В статье авторы отмечают высокую значимость как для психоэмоционального благополучия и успешности адаптации в социуме, так и для профессионального становления будущих специалистов по физической реабилитации развития у них экспрессивных, гностических, дидактических, академических, творческих, организаторских, перцептивных, конструктивных, психомоторных, коммуникативных и авторитарных способностей и считают необходимым уделять соответствующее внимание их формированию в процессе организации учебной деятельности студентов в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: формирование способностей, будущие специалисты по физической реабилитации, современная парадигма, высшее физкультурное образование.

Lyubov Ivanova, Ph.D. (Pedagogy), Prof. of the Physical Rehabilitation Department
Ludmila Sushchenko, Ph.D. (Pedagogy), Prof., Head of the Physical Rehabilitation Department
National Pedagogical University by M. Drahomanov, Kyiv

MODERN PARADIGM OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL REHABILITATION

The authors note the high importance for the psycho-emotional well-being and success of adaptation in society, and for the professional formation of the future specialists in physical rehabilitation of their expressive, gnostic, teaching, academic, creative, organizational, perceptual, design, psychomotor, communicative and authoritarian abilities and find it necessary to give appropriate attention to their formation in the organization of educational activity of students in higher educational institutions.

Keywords: forming ability, future specialists in physical rehabilitation, the modern paradigm, higher physical education.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення, коли констатується значне погіршення здоров'я школярів, завдання, що стоять перед вищою педагогічною школою, вимагають перегляду концептуальних підходів до професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації, здатних забезпечувати роботу з учнями, які мають відхилення у стані здоров'я.

У сучасній освітній системі спостерігається зміна парадигми вищої фізкультурної освіти, яка пов'язана з пошуком таких педагогічних умов і засобів, які забезпечували б успішну підготовку

майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до високого темпу життя, реалій ринку праці, що постійно змінюється. Своєрідний діалектичний зв'язок між здібностями, знаннями, уміннями та навичками майбутніх фахівців з фізичної реабілітації полягає в тому, що для оволодіння останніми потрібні відповідні здібності, а формування здібностей припускає освоєння пов'язаних з відповідною діяльністю знань, умінь та навичок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковці трактують поняття "парадигма": як

концептуальну схему, теоретичні та методологічні положення, що прийняті на сучасному етапі розвитку науки за модель стандарту наукового дослідження, збору та обробки матеріалів, оцінки та систематизації отриманих даних, інтерпретації результатів наукових досліджень або як зібрання правил (принципів) та тверджень (аксіом), які пов'язують в єдину схему весь процес отримання наукового знання від етапу постановки проблеми до її вирішення (А. Чакликова); як вихідну концептуальну ідею, що панує протягом визначеного історичного періоду (М.М. Поташник). Зміну моделі освіти, яка зараз відбувається, визначають або як зміну "парадигм", або як нову "філософію освіти". Визначені аспекти окреслюють **мету статті**, яка полягає у характеристиці сучасної парадигми професійної освіти майбутніх фахівців з фізичної реабілітації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Студентський вік є сензитивним періодом для розвитку основних соціогенних потенцій людини. Вища освіта здійснює відповідний вплив на психіку людини, розвиток її особистості. За період навчання у вищому навчальному закладі за наявності сприятливих умов у майбутніх фахівців з фізичної реабілітації відбувається розвиток усіх рівнів психіки. Вони визначають спрямованість розуму людини, тобто формують склад мислення, який характеризує професійну спрямованість особистості майбутнього фахівця з фізичної реабілітації.

У сучасний період для досягнення високого рівня науково-практичної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації необхідно розв'язати дві головні проблеми: забезпечити можливість оволодіння студентами глибокими фундаментальними знаннями і змінити підходи до організації навчальної діяльності з тим, щоб підвищити якість навчання, розвинути здібності студентів, їх прагнення до неперервного оволодіння новими знаннями, а також врахувати інтереси студентів в їх самовизначенні і самореалізації.

У "Філософському словнику" поняття "здібності" тлумачаться як психічні властивості індивіда, які регулюють його поведінку і виступають умовою його життєдіяльності [6, 348].

В історії психології професійні здібності привернули увагу дослідників відносно нещодавно (у 70 – 80-х роках ХХ століття), проте перші уявлення про них можна знайти вже в працях античних філософів. Так, Платон (який і вводить поняття "здатності" в науку) уперше формулює думку про те, що люди повинні займатися справами відповідними їх природним

завдаткам: "можна зробити усе в більшій кількості, краще і легше, якщо виконувати одну яку-небудь роботу відповідно до своїх природних задатків" [4, 131].

Розвиває ідеї Платона у ХVІ столітті іспанський лікар Хуан Уарте у своїй книзі "Дослідження здібностей до наук" (1575), в якій він дає відповіді на сформульовані ним проблемні питання "які якості має та природа, яка робить людину здатною до однієї науки і не здатною до іншої... які види дарування є в людському роді... які мистецтва і науки відповідають кожному даруванню зокрема... за якими ознаками можна упізнати відповідне дарування" [5, 19 – 20].

Значний внесок у розвиток уявлень про здібності людини вніс в ХІХ столітті Ф. Гальтон, який включає в поняття природної обдарованості не лише розумові здібності, але і такі якості характеру, як енергію і здатність до важкої праці. Загальним показником талановитості, на думку Ф. Гальтона, є висока репутація в громадському і професійному житті.

У психолого-педагогічних дослідженнях поняття "здібності особистості" розглядається: як індивідуально-психологічні особливості (Ю.Б. Гиппенрейтер, Б.М. Теплов та ін.); окремі властивості, якості (А.Г. Ковальов, Н.В. Кузьміна, А.К. Маркова, С.Л. Рубінштейн та ін.); внутрішні можливості (Е.Е. Данилова, І.В. Дубровіна, М.І. Єнікеев та ін.), пов'язані з діяльністю особистості.

У працях М.М. Амосова, Є.П. Ільїна, Н.В. Кузьміної, К.К. Платонова здібності розглядаються як придатність до певної діяльності. Головними критеріями визначення їх наявності є швидкість освоєння нової діяльності, широта переносу вироблених індивідом способів сприйняття й легкість переключення з однієї діяльності на іншу. Як вказує С.Н. Бубка, "такий підхід характеризує здібність як складне цілісне утворення, що набуває в процесі діяльності індивідуальних спеціальних властивостей" [1, 5].

У зарубіжній психологічній літературі здібності трактуються або як природжені особливості індивіда, що фатально визначають усі майбутні досягнення суб'єкта (capacity), або як набуті навички і уміння (ability). Зарубіжні автори при вивченні здібностей особливу увагу приділяють шляхам виявлення і прогнозування здібностей, співвідношення природжених завдатків і здібностей, а також використанню тестів і варіантів факторного аналізу для вивчення структури здібностей (Дж. Гилфорд, Р.Б. Кеттелл, Ч. Спирмен, Л. Терстоун).

Найбільш поширеною є класифікація, розроблена Н.В. Кузьміною, яка включає наступні

СУЧАСНА ПАРАДИГМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

здібності: гностичні, конструктивні, комунікативні, організаторські та проектувальні. Ми схилиємося до структури здібностей фахівця, запропонованої М.І. Станкіним.

До здібностей майбутніх фахівців з фізичної реабілітації, які формуються у процесі навчання у вищому навчальному закладі, нами віднесено: експресивні, гностичні, дидактичні, академічні, творчі, організаторські, перцептивні, конструктивні, психомоторні, комунікативні та авторитарні.

Експресивні здібності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації полягають в їх уміннях образно та яскраво виражати думки за допомогою слів і невербальних засобів, в уміннях надихнути хвору людину на необхідність дотримання усіх рекомендацій лікарів і фахівців з фізичної реабілітації, переконати в доцільності тих або інших реабілітаційних заходів.

Гностичні здібності пов'язані з уміннями швидко знайти причини і внести корективи в реабілітаційний процес, з уміннями аналізувати і коригувати власну поведінку і відновлення пацієнта в цілому. Ці здібності залежать від рівня розвитку мислення, від здібностей оволодівати, переробляти і використовувати інформацію. Проте інтелект не можна зводити тільки до розвиненого мислення. Інтелект майбутніх фахівців з фізичної реабілітації виступає складною і багаторівневою фізкультурною освітою, системою психічних процесів, що забезпечують не лише пізнання навколишнього світу, але і ухвалення рішень в різних ситуаціях, управління своєю поведінкою. Невипадково психологи виділяють такі види інтелекту, як загальний, що забезпечує успішність будь-якої діяльності, професійний, орієнтований на вирішення спеціальних проблем, і соціальний, що проявляється у сфері міжособистісних стосунків. Як результат позитивної спрямованості і відкритості мислення сприймається така якість майбутніх фахівців з фізичної реабілітації, як толерантність – терпимість відносно до поглядів, переконань, поведінки хворих.

Формування дидактичних здібностей майбутніх фахівців з фізичної реабілітації пов'язано з розвитком їх мислення, з навчанням працювати на свідомо, ініціативно та самостійно.

Академічні здібності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації пов'язані з прагненням ґрунтовно оволодіти знаннями, уміннями та навичками з професійно орієнтованих дисциплін.

Прояв студентом свого внутрішнього потенціалу сприяє тому, що його діяльність стає ефективнішою і такою, що приносить задоволення. Ця характеристика визнається

багатьма дослідниками універсальною. У кожного із студентів, виявляється та або інша форма креативності, яку можна назвати оригінальністю, винахідливістю або творчою жилкою. Креативність – загальна здатність особи до творчості, яка визначається не лише рівнем розвитку творчого мислення, що створює щось нове, оригінальне, але передусім здатністю до самовдосконалення, самоактуалізації як прояву фахівцем своєї внутрішньої суті та індивідуальності.

З позицій сьогодення, коли наука, у тому числі теорія і методика фізичної реабілітації, розвивається небаченими темпами, необхідно уважно стежити за новинками літератури, за науковими роботами у реабілітаційній сфері, вести дослідницьку роботу.

Організаторські здібності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації передбачають методично грамотне проведення реабілітаційних заходів. Організаторські здібності працівника стають затребуваними незалежно від займаної посади і характеру основної професійної діяльності, оскільки забезпечують результативність індивідуальної і групової діяльності, сприяють розвитку міжособистісної взаємодії і спілкування, дозволяють вибудовувати тимчасові і довгострокові плани, ефективно діяти в стандартних і нестандартних ситуаціях, оптимально використовувати матеріальні, психологічні і кадрові ресурси.

Поняття “організаторські здібності” розглядається ученими у зв'язку з успішним оволодінням організаторською діяльністю (І.С. Мангутов, Л.І. Уманський та ін.); умінням ефективно вибудовувати міжособистісне спілкування і взаємодію (В.С. Лазарев, А.Н. Лутошкін, Р.А. Петрунева та ін.); успішною дією на особу і колектив в освітній сфері і спонуканням її до самовиховання, самоосвіти, саморозвитку (О.А. Абдулліна, Н.В. Кузьміна, Л.Д. Столяренко та ін.). Під організаторськими здібностями Н.А. Галеева розуміє якості особи, які дозволяють ефективно включати людей в певний вид соціальної або професійної діяльності, успішно коригувати дії усередині неї, а також змінювати діяльність відповідно до поставлених цілей і умов, в яких вона протікає [2, 10].

О.М. Матвеева та І.С. Матвеева розробили алгоритм процесу формування організаційно-управлінських здібностей у студентів, що навчаються за фахом “Фізична культура і спорт” [3].

Перцептивні здібності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації пов'язані з уміннями адекватного сприйняття, можливості проникнути

у внутрішній світ хворої людини. Основа перцепції полягає у аналітичному підході до поведінки хворого, в готовності фахівця фіксувати у свідомості значущі деталі цієї поведінки, що розкривають їх внутрішній зміст.

Конструктивні здібності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації забезпечують прогнозування, проектування і побудову реабілітаційного процесу: постановку цілей і завдань, розробку планів і проектів їх вирішення, визначення умов ефективної організації оздоровчої діяльності, визначення можливих результатів.

Психомоторні здібності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації забезпечують уміння вникнути в механізм руху, що виконується хворим, знайти слабкі моменти і посилити їх, уміння підібрати індивідуальну техніку, враховуючи індивідуальні особливості хворої людини.

Комунікативні здібності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації є провідною групою здібностей, що забезпечують міжособистісне і ділове спілкування у реабілітаційному процесі. Ці здібності включають цілий комплекс здібностей і особових властивостей фахівців з фізичної реабілітації:

- *товариськість* – здатність швидко вступати в контакт, орієнтуватися в ситуаціях спілкування і адекватно реагувати на дії партнерів із спілкування;

- *емпатія* – здатність до співпереживання, емоційної причетності, на основі яких формується уява та інтуїція щодо життєвої ситуації іншої людини.

У комплексі професійних якостей, що формуються у майбутніх фахівців з фізичної реабілітації, особливе місце займає формування здібностей співчуття, емоційного співпереживання, навіть співчуття, а в цілому здібностей психологічного розуміння індивідуальних особливостей розвитку конкретної іншої людини.

Комунікативні здібності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації дозволяють безболісно попередити і ліквідувати найскладніший конфлікт, нейтралізувати найсильнішу напругу, активізувати реабілітаційний процес, будь-який вид роботи і відпочинку. Оптимістичний тон і доброзичливість фахівця з фізичної реабілітації не менш важливі, чим його професійна кваліфікація і педагогічна майстерність.

Авторитарні здібності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації полягають в умінні швидко завоювати авторитет, здатність до вольового впливу на хворих. Авторитет отримується не якимись штучними прийомами, а усією діяльністю фахівця з фізичної реабілітації, його повсякденною поведінкою.

Висновки. Пріоритетним напрямом сучасної вищої фізкультурної освіти стає перенесення акценту з вузько предметної підготовки на формування і розвиток високоосвіченої цілісної особистості, перехід студента з об'єкту зовнішньої дії, "споживача" готових знань до суб'єкта свого професійного становлення, який усвідомлює ціль та здатній приймати відповідальність за її результативність. Особливу актуальність, запропонована проблема набуває у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації, в якій пріоритетним є розвиток здібностей (експресивних, гностичних, дидактичних, академічних, творчих, організаторських, перцептивних, конструктивних, психомоторних, комунікативних та авторитарних) майбутніх професіоналів, що дозволяють їм перетворювати себе у сучасному світі.

1. Бубка С.Н. *Формування індивідуальних здібностей студентів у процесі фізичного виховання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 "Теорія і методика виховання" / С.Н. Бубка. – К., 2001. – 18 с.*

2. Галеева Н.А. *Формирование организаторских способностей студентов вуза во внеаудиторной деятельности: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 "Общая педагогика, история педагогики и образования" / Н.А. Галеева. – Красноярск, 2008. – 20 с.*

3. Матвеева О.М. *Алгоритм процесса формирования организационно-управленческих способностей у студентов, обучающихся по специальности "Физическая культура и спорт" / О.М. Матвеева, И.С. Матвеева // Ученые записки университета имени П.Ф. Лесгафта. – 2008. – № 8. – С. 58 – 62.*

4. Платон *Собрание сочинений: В 4-х т. – Т. 3. – М., 1994. – 380 с.*

5. Уарте Х. *Исследование способностей к наукам. – М., 1960. – 228 с.*

6. *Философский словарь, под ред. И.Т. Фролова, М.: Изд-во политической литературы, 1980. – 444 с.*

7. Akgün, A.E., Lynn G.S., & Byrne, John C. (2003): *Organizational learning: a socio-cognitive framework, Human Relations, 56, 7, pp. 839 – 868.*

8. Barnett R. *Supercomplexity and the curriculum. Studies in Higher Education, 2000. 25(3), pp. 255 – 265.*

9. Justice, C., Rice, J., Warry, W., & Laurie, I. *Taking inquiry makes a difference – a comparative analysis of student learning. Journal of Excellence in College Teaching, 2007. 18(1), pp. 57 – 77.*

Стаття надійшла до редакції 17.09.2015